“Reflexionar sobre l’arquitectura en l’Egipte cristià s’ha fet poc”

L’ICAC acaba de publicar el tercer volum de la col·lecció digital Trama. Es tracta d’un estudi de la decoració arquitectònica d’una església de l’Egipte de segle VII dC. En concret, de l’espai basilical de la fortalesa bizantina d’un suburbi de la ciutat d’Oxirinc. Es titula *La decoració arquitectònica de l’església de la fortalesa del nord-oest d’Oxyrhynchos (Pemdjé)* i entrevistem l’autora, Eva Subías (URV).

Ens pots definir el llibre?

És un recull de decoració arquitectònica però també conté les dades estratigràfiques i constructives i altres aspectes recollits en les excavacions a l’església d’Oxirinc els anys 2009-2010. És doncs un estudi arqueològic convencional, i alhora un pretext per contextualitzar l’objecte d’estudi i arribar a qüestions més generals.

Excavació de la fossa d’enterrament del prior del

monestir.

Comencem parlant del context.
Som en el període dels segles V-VII dC, en l'Egipte bizantí, a l'orient de l'Imperi, contemporani al nostre món romà tardà antic. És un Egipte cristià tardà molt ben conegut per la informació papirològica, però les excavacions hi havien passat molt per alt, en favor del ric patrimoni faraònic que té el país.

És un període d'Egipte poc conegut?
Sí, també pel fet que moltes construccions són de tovot, un material menys noble, poc durador. La decoració en pedra calcària es conserva millor, i en aquest sentit Oxirinc té una gran quantitat d'exemples de decoració arquitectònica. Però són fruit del reús, i per tant estan fora de context, com es veu al catàleg Kristen Krumeich *Spätantike Bauskulptur aus Oxyrhynchos*.

Vista des dels peus de la basílica.

El teu llibre se centra en una església d'Oxirinc. Què té de particular?
Aporta una documentació preciosa, perquè sabem que els diversos elements decoratius d'aquest edifici estaven en ús en el mateix moment. Això em permet intentar reconstruir on

estaven col·locats aquests elements, frisos, relleus… Analitzar les possibles ubicacions dins de la construcció s'ha fet poques vegades en l'Egipte cristià, és reflexionar sobre l'arquitectura en si.

Passar de la part al tot.

La temptació sovint és posar un ordre estilístic en el temps, però l'evolució és difícil de reconstruir. Al segle VII la tradició cultural estava focalitzada a reaprofitar peces de diferents estils, el que anomenem *spolia*. Per tant, ja no és una pràctica fruit de la necessitat sinó fruit de la voluntat, de trobar gust en un estil antic o bé reutilitzar el marbre com a element de prestigi, ja que era un bé costós i molt buscat.

Ha passat molt al llarg del temps…

Sí, i llavors ja hi havia un mercat de peces reutilitzades per privilegiar espais d'esglésies o cases rellevants. I en aquesta església passa, i és un cas quasi únic: hi ha un capitell de cistella en una capella possiblement de culte martirial. I en devien ser dos, de capitells, perquè segur que hi havia dues columnes.

Què més en destacaries?

Altres elements decoratius en pedra calcària de bona qualitat i en diferents estils, que demostren un treball acurat. Per exemple la resta de capitells de la nau, corintitzants, rústecs però tots iguals, i per tant fruit d'un encàrrec. També són interessants, per la seva posició en l'arquitectura, les cornises. N'hi ha de dos tipus: de normals, horitzontals, per suportar l'embigat del sostre, i d'arcada, semicirculars.

Capitell corintitzant que emmarcava la porta més oriental de la paret nord de la basílica.

Per què són interessants?

Les cornisses d'arcada ens parlen d'arcs decorats com si fossin arcuacions que ornamenten portes (també anomenades arquivoltes), finestres… és a dir, elements dins del mur, no associats a arcades. És un element estrany pel que se sap de la decoració arquitectònica d'aquest període. Això causa problemes d'interpretació, perquè falten referències per comparar.

Dues peces d'arcuació que probablement decoraven els arcs sobre les columnes de la nau.

Deu ser una de les dificultats de l'estudi.

Un altre problema és l'heterogeneïtat d'estils. Hi ha diferents maneres de treballar la pedra,

perquè els artesans van incorporant al catàleg de la tradició decorativa bizantina models de prestigi. És una incorporació lenta, perquè tampoc és una església de primer ordre (no és la catedral d'Oxirinc), és un espai basilical en un suburbi d'Oxirinc, del qual no coneixem amb certesa el propietari però devia ser una família important o una comunitat monàstica o caritativa que gravitava al seu voltant.

Per acabar: el color també és un element decoratiu.
Sí, hi ha decoració pintada, en forma de tocs de color rosa, groc o verd. Aquests ambients eclesiàstics o monàstics eren molt més vius de color del que acostumem a pensar. També estaven decorats amb fusta pintada, les parets estaven revestides amb pintures, cortines i tapissos… Tot plegat devia donar una llum difícil d'imaginar-nos! Està ben documentat als monestirs de Sohag, on s'han recuperat pintures de gran vivor. A Oxirinc només hi ha tocs de color, potser perquè es tracta d'una promoció més modesta. En canvi hi constatem un recurs fins ara desconegut: una línia negra que perfila la decoració en pedra, i l'homogeneïtza, donant un aspecte gairebé cal·ligràfic al dibuix.

Detall de l'aparició de punts decoratius sobre els elements de vegetació.

Ja tens publicats a l'ICAC dos altres llibres relacionats amb Oxirinc, *La corona immarcescible. Pintures de l'antiguitat tardana de la necròpolis alta d'Oxirinc (Mínia, Egipte)* i també *La maison funéraire de la nécropole haute à Oxyrhynchos (*

***el Minyiâ, Egypte)*.**

Sí, aquest treball s'afegeix a l'estudi de l'Egipte tardà i em sembla que posa Oxirinc (Pemdjé, en època tardana) en el panorama de la recerca i amplia el coneixement que en tenim. Em consta que ja ha despertat l'interès d'investigadors de fora, i a mi personalment m'ha enriquit molt fer-lo.

Text: Carme Badia i Puig

Fotos: Eva Subías i Carme Badia (retrat)